

29.5.2020

EOAK/5440/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

Tarkkailuun ja eristysosastolle sijoittaminen, vankilan kitaran haltuun antaminen ja käsirautojen käyttö

1 KANTELU

Kantelijat (A ja B) arvostelivat yhteisessä kantelussaan Riihimäen vankilan toimintaa heidän eristämisessään 3.–7.9.2019 väitetyn laittoman uhkauksen, sopimattoman käytöksen ja virkamiehen haitanteon perusteella. Kantelun mukaan he olivat kyseisen ajan eristettynä ilman minikäänlaista kurinpitokäsittelyä tai kirjallista päätöstä ja pitivät vankilan toimintaa tapauksissa mielivaltaisena.

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että vankilassa evättiin 20.8.2019 A:n pyyntö saada lainaksi vankilan kitaraa perustellen asiaa hänen huonolla käytöksellään. Kantelun mukaan kyseessä on kaksinkertainen rangaistus ja että kaikilla vangeilla tulisi olla yhdenmukainen mahdollisuus saada kitara lainaksi.

Kantelussa arvostellaan vankilan toimintaa myös käsirautojen käytössä A:lla kärjäkuljetuksen ja -istunnon aikana. Kantelun mukaan A:lla on erittäin vakava nikkelyliherkkyys ja käsirautojen käytön jälkeen ranteiden märkivä ihottuma paranee vasta useiden viikkojen kuluttua. Kantelun mukaan A on kertonut yliherkkydestä vartijoille ja pyytänyt kangaspalaa käsirautojen ja ranteen väliin, mutta pyyntöön ei ollut suostuttu.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto:

- Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto 20.12.2019
- Riihimäen vankilan johtaja C:n selvitys 15.10. ja 15.11.2019, apulaisjohtaja D:n selvitys 8.10.2019, rikosseuraamusesimies E:n selvitys 11.11.2019, rikosseuraamusesimies F:n selvitys 26.5.2020, rikosseuraamusesimies G:n selvitys 8.11.2019 ja ohjaaja H:n selvitys 7.10.2019.
- Vankiterveydenhuollon yksikön Riihimäen vankilan poliklinikan sairaanhoitaja I:n selvitys 11.10.2019.

Käytettävissäni on ollut myös seuraavat asiakirjat:

- ilmoitukset 1397/2019/Riv, 1414/2019/Riv, 1488/2019/Riv, 1930/2019/Riv ja 1931/2019/Riv
- kurinpitopäätökset 44/2019/Riv, 64/2019/Riv ja 66/2019/Riv
- A:n ja B:n asuntokortit

3 RATKAISU

3.1 Eristysosastolle sijoittaminen

3.1.1 Oikeusohjeita

Turvaamistoimenpiteistä säädetään vankeuslain 18 luvun 1 §:ssä.

Turvaamistoimenpiteitä ovat sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu sekä erillään pitäminen sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

Turvaamistoimenpiteiden sijasta on pyrittävä käyttämään ensisijaisesti muita kuin vapautta rajoitettavia keinoja vangin rauhoittamiseksi tai rikoksen tai vaaraa aiheuttavan tapahtuman estämiseksi.

Tarkkailuun sijoittamisesta säädetään vankeuslain 18 luvun 3 §:ssä.

Vanki saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin, jos se on välttämätöntä:

- 1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;
- 2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka
- 3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle. Lääkäriin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pitempään kuin on välttämätöntä, eikä yli seitsemää vuorokautta. Tarkkailuun sijoittamista saadaan kuitenkin jatkaa, jos se on välttämätöntä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta syystä. Tarkkailuun sijoittaminen on otettava uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

Vankeuslain 18 luvun 8 §:n mukaan tarkkailuun sijoittamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Muutoksenhakukelpoisista päätöksistä säädetään vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 15 kohdassa seuraavaa.

Vanki tai tuomittu saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee:

- 15) 18 luvun 3 §:ssä tarkoitettua tarkkailuun sijoittamista, 4 §:ssä tarkoitettua eristämistarkkailua ja 5 §:ssä tarkoitettua erillään pitämistä;

Tarkkailun kirjaamisesta säädetään valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen (vankeusasetus) 64 §:ssä.

Tarkkailuun sijoittamisesta on kirjattava:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) tarkkailuun sijoittamisen peruste;
- 3) täytäntöönpanopaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;

- 5) valvontatapa;
- 6) tarkkailun alkamis- ja päättymisajankohta;
- 7) tarkkailun aikana haltuun annetut esineet ja aineet;
- 8) ajankohta, jolloin sijoittamisesta on tehty terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoitus;
- 9) ajankohta, jona lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva on tutkinut tarkkailuun sijoitetun terveydentilan;
- 10) se, miten vangin terveydentilaa on seurattu.

Jos tarkkailua jatketaan, päätös jatkamisesta ja sen perusteet on kirjattava.

Järjestysrikkomuksen selvittämisestä säädetään vankeuslain 15 luvun 9 §:n 1 momentissa seuraavaa.

Järjestysrikkomus on selvitettävä viipymättä. Järjestysrikkomuksen tapahduttua on toimitettava puolueeton ja tasapuolinen tutkinta, jossa rikkomus selvitetään sen laadun ja vakavuusasteen edellyttämällä tavalla.

Kurinpitoasian käsittelystä ja kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään vankeuslain 15 luvun 10 §:n 1 momentissa seuraavaa.

Vangin kurinpitoasia on käsiteltävä ja vangille määrätty kurinpitorangaistus on pantava täytäntöön viipymättä ja tarpeetonta huomiota herättämättä.

Vangin pitämisessä erillään selvittämisen aikana säädetään vankeuslain 15 luvun 14 §:n 1 momentissa seuraavaa.

Vangin järjestysrikkomusta selvitettäessä ja päätöstä kurinpitorangaistuksen määräämisestä odottaessa vanki voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa kestää kauempaa kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Erillään pitämisestä tulee mahdollisimman pian ilmoittaa terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Vankeuslain 15 luvun 16 §:n mukaan vangin 14 §:ssä tarkoitettua erillään pitämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

3.1.2 Tapahtumat ja saatu selvitys

Tapahtuma-aikaan B ja A olivat molemmat sijoitettuna varmuusosastolle ja siellä heidät oli samaan aikaan määrätty vankeuslain 18 luvun 5 §:n perusteella erillään pidettäviksi.

B:hen liittyvät tapahtumat

Ilmoitus (1930/2019/Riv) on tehty B:n sopimattomasta käytöksestä (vankeuslain 15:2) ja laittomasta uhkauksesta (RL 25:7). Ilmoituksen tapahtumaselostuksen mukaan C2-osaston keittiössä 3.9.2019 klo 10.00 B oli kysynyt ruuanjaon aikana petivaatteita vartijoilta. Vartijat (J, K, L) ilmoittivat hänelle, että petivaatteet hommataan, johon B kommentoi aggressiivisesti, että hän oli jo muutaman päivän niitä kysellyt. Vartijat vastasivat, että ainakaan heiltä hän ei ole kysynyt, koska he eivät olleet olleet töissä. Tämän jälkeen B käveli keittiöön ja haistatteli samalla vartijoille ja sanoi vielä vartija J:lle aggressiivisesti "vitun apina". Vartijat sulki oven, koska B oli erittäin aggressiivisen oloinen. Tämän jälkeen ilmoituksen laatinut rikosseuraamusesimies F teki päätöksen B:n eristämisestä. Vartijat avasivat keittiön oven ja vartija J käskytti B:n maahan. B meni maahan, vaikka oli edelleen erittäin aggressiivisen oloinen ja solvasi vartijoita jatkuvasti. Raudoitustilanteessa B uhkasi repiä vartija J:n pään irti, kun pääsee siviiliin. Matkalla

eristysselliin B uhkaili ja solvasi vartijoita ja hän jatkoi passiivista vastarintaa eristyssellin oven kiinni laittamiseen saakka. Ilmoituksen mukaan B sijoitettiin tarkkailuun C1-osaston selliin 1.

Ilmoituksen mukaan B:n vankeuslain 18 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen tarkkailu oli päätetty 5.9.2019 klo 14.15.

Tarkkailun päättymisen jälkeen B on asuntokortin mukaan jäänyt eristysosastolle ja hänet on muutettu 5.9.2019 klo 14.40 eristysselliin 11. Eristysosastolta B siirrettiin takaisin C2-osastolle asuinselliinsä 7.9.2019 klo 15.05.

Kuulemispöytäkirjan mukaan rikosseuraamusesimies G oli 5.9.2019 kuullut B:tä asiasta. B kertoi, että hänellä ei ollut kommentoivaa ilmoituksen tapahtumista.

Apulaisjohtaja D:n tekemässä kurinpitopäätöksessä (66/2019/Riv) 7.10.2019 katsottiin B:n syyllistyneen tapauksessa sopimattomaan käytökseen ja laittomaan uhkaukseen, mutta hänelle ei määrätty asiasta seuraamusta. Päätöstä perusteltiin sillä, että sopimaton käytös ja laitton uhkaus on otettu huomioon arvioitaessa B:n varmuusosastosijoituksen jatkamista sekä vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukaista erillään pitämistä.

A:han liittyvät tapahtumat

Ilmoitus (1931/2019/Riv) on tehty A:n sopimattomasta käytöksestä (vankeuslain 15:2), haitanteosta virkamiehelle (RL 16:3) ja laittomasta uhkauksesta (RL 25:7). Ilmoituksen tapahtumaselostuksen mukaan 3.9.2019 klo 10.10 B:n eristystilanteen ollessa kesken A oli alkanut huutaa sellinsä oven läpi kannustusta B:lle ja uhkailemaan vartijoita. Vartija M:n ”mitä sanoit?” kysymykseen A oli vastannut aggressiiviseen sävyyn ”tulkaa yks kerrallaan apinat ja pelkurit niin käy huonosti”. A oli peittänyt ovisilmän, joten asian tilasta sellissä ei voitu varmistua. Rikosseuraamusesimies F kuuli uhkaukset ja teki edellä mainituista syistä päätöksen A:n eristämisestä. Sellin ovi avattiin ja vartija J käskytti A:n maahan. A siirrettiin sängystä maahan ja hänet raudoitettiin. A jatkoi vartijoiden solvaamista ja uhkailua siihen saakka, kunnes hänet oli laitettu eristysselliin. Ilmoituksen mukaan A sijoitettiin tarkkailuun C1-osaston selliin 7.

Ilmoituksen mukaan A:n vankeuslain 18 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen tarkkailu oli päätetty 5.9.2019 klo 14.10.

Tarkkailun päättymisen jälkeen A on asuinkortin mukaan jätetty edelleen eristysosastolle ja hänet on sijoitettu 5.9.2019 klo 14.39 eristysosaston selliin 8. Eristysosastolta A siirrettiin takaisin C2-osastolle asuinselliinsä 7.9.2019 klo 15.05.

Kuulemispöytäkirjan mukaan rikosseuraamusesimies G oli 5.9.2019 kuullut A:ta asiasta. B kertoi, että hänellä ei ollut kommentoivaa ilmoituksen tapahtumista.

Apulaisjohtaja D:n tekemässä kurinpitopäätöksessä (64/2019/Riv) 7.10.2019 katsottiin A:n syyllistyneen tapauksessa sopimattomaan käytökseen, haitantekoon virkamiehelle ja laittomaan uhkaukseen. A:lle ei kuitenkaan määrätty asiasta seuraamusta. Päätöstä perusteltiin sillä, että sopimaton käytös ja laitton uhkaus on otettu huomioon arvioitaessa A:n varmuusosastosijoituksen jatkamista sekä vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukaista erillään pitämistä.

Vankilan johtaja C:n mukaan tapahtumista on laadittu vankitietojärjestelmään (vati) ilmoitukset ja kantelijoita on kuultu heitä koskevien ilmoituksen osalta ja asioista on laadittu kuulemispöy-

täkirjat. Asioiden kurinpitokäsittely on edennyt kuulemisen jälkeen siten, että molemmat ilmoitukset on ratkaistu 7.10.2019 ei toimenpiteitä (seuraamusta) -merkinnällä. Kantelijoiden eristämistä 3.–7.9.2019 on kirjattu tarvittavat menettelylliset seikat ja asia on ratkaistu vankeuslain 15 luvun mukaisen kurinpitokäsittelyn kautta. Kurinpitopäätöksessä on huomioitu tarkoitussidonnaisuus sekä suhteellisuus, koska A ja B ovat jo olleet turvaamistoimenpiteiden alaisena.

Eristämisaajan osalta on jossain määrin toteutunut tarpeettoman pitkä tarkkailu- ja eristysosastolla asumisaika. Eristämiseen johtaneet tapahtumat olivat 3.9.2019 ja vankeja kuultiin 5.9.2019. Tämän jälkeen molemmat asutettiin C1-osastolla vielä 7.9.2019 asti, joka ei asian selvittämisen ja toteutuneen kurinpitokäsittelyn kannalta vaikuta perustellulta. Vankilanjohtaja kiinnittää huomiota C1-osastolle asuttamisen keston riippumatta asuttamisen perusteista.

Aluekeskuksen lisäselvityspyyntöön koskien onko asiassa tehty tarkkailuun sijoittamista koskevat päätökset, vankilan johtaja C viittaa rikosseuraamusesimies G:n selvitykseen ja toteaa, että toimivaltaan liittyvien asioiden osalta, että hän on ollut informoitu ja hyväksynyt toimenpiteet, jotka tapahtuman yhteydessä on tehty.

Rikosseuraamusesimies G:n mukaan kantelijat olivat heitä eristettäessä olleet tuolloin sijoitettuna varmuusosastolle, jossa he olivat lisäksi turvaamistoimenpiteenä pidetty erillään muista vankeuslain 18 luvun 5 §:n nojalla. Kantelijoiden tarkkailun alettua 3.9.2019 tätä vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukaista erillään pitoa ei ole päätetty ja siksi tarkkailupäätökset on kirjattu edellä mainittujen ilmoitusten loppuun lausekkeilla sijoitettu tarkkailuun C1-osastolle selliin 1 ja 7.

G:n mukaan tässä on ollut kaikei ajatuksena, että vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukaista erillään pitoja ei päätettäisi ja siksi tarkkailueristykset on vain kirjattu eristämislmoituksiin, koska vati-tekniisesti kahta eristystä ei voi olla samanaikaisesti voimassa vangilla. G:n muistin mukaan he miettivät myös toimivaltakysymystä eli olisiko heillä rikosseuraamusesimiehillä ollut toimivalta keskeyttää erillään pitämistä koskevat päätökset. G:n mukaan toki talossa olisi ollut johtoa paikalla tekemään tuo päätös. Tarkkailueristykset on päätetty G:n 5.9.2019 klo 14.10 tekemillä päätöksillä.

B on asuntokontin mukaan jätetty tarkkailun päätyttyä edelleen eristysosastolle ja muutettu 5.9.2019 klo 14.40 eristysselliin 11. A on asuntokortin mukaan jätetty tarkkailun päätyttyä edelleen eristysosastolle ja muutettu 5.9.2019 klo 14.39 eristysselliin 8. Näistä eristyspäätöksestä ei löydy dokumentointia vatista. Molempien jatkoeristys liittyi G:n muistikuvan mukaan edelleen heidän uhkaavaan käytökseensä sekä heidän C2-varmuusosaston asuinselliensä tarkastustoimintaan. G ei osaa sanoa miksi jälkimmäisistä eristyksistä 5.–7.9.2019 ei ole kirjattu eristämispäätöksiä. Syynä on todennäköisesti inhimillinen unohdus, joka voi hektisessä työpäivässä joutua kiireestä, töiden päällekkäisyyksistä, työn keskeytyksistä ym. tämänkaltaisista asioista.

Rikosseuraamusesimies F:n mukaan vankitietojärjestelmään ei voi tehdä kahta päällekkäistä rajoituspäätöstä, jotka tässä tapauksessa olivat vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukainen erillään pitäminen ja tarkkailua koskeva päätös. Tästä syystä tarkkailupäätös kirjattiin vati-ilmoitukseen.

Etelä-Suomen rikosseuraamuslaitoksen aluekeskuksen mukaan tarkkailuun sijoittamisesta on kirjattava vankeusasetuksen 64 §:n edellyttämät seikat. A:n 3.9.–5.9.2019 välinen tarkkailu on kirjattu ilmoituksen 1931/2019/Riv ja B:n 3.9.–5.9.2019 tarkkailu ilmoituksen 1930/2019/Riv yhteyteen. Vankitietojärjestelmän A:n ja B:n asuntokorttien kirjausten mukaan A ja B ovat olleet eristysselleissä myös 5.9.–7.9.2019 välisenä aikana. Tämän osalta tapahtumaksi asuntokortille on kirjattu molempien osalta seuraavasti: "Muutto. Tarkkailu päättyi". Asiassa saatu selvitys huomioon ottaen aluekeskukselle on jäänyt jossain määrin epäselväksi, onko A:n ja B:n 5.9.–

7.9.2019 aikaisessa eristämisesä ollut kyse tarkkailuun sijoittamisesta vai vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaisesta vangin erillään pitämisestä järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön sittemmin antaman ja 1.12.2019 voimaan tulleen eristämisiä koskevan menettelytapaohjeen (5/400/2019) mukaan tarkkailuun sijoittamisessa vankeusasetuksessa edellytetyt seikat on kirjattava vankitietojärjestelmään tarkkailuosiioon ja tarkkailun kulun tarkemmat tiedot kirjataan tapahtumat-välilehdelle. Ohjeessa todetaan lisäksi, että selvittämisen aikaisesta erillään pitämisestä on tehtävä ilmoitus asiakastietojärjestelmään. Eristämisistä ei ole aluekeskuksen käsityksen mukaan laadittu asuntokorttisivun kirjausten lisäksi muita kirjauksia vankitietojärjestelmään. Vankitietojärjestelmän kirjausten perusteella kyse on siten ollut tarkkailuun sijoittamisesta. Aluekeskus kiinnittää Riihimäen vankilan huomiota hallintolain ja vankeusasetuksen edellyttämään kirjaamiseen sekä kirjausten tarkkuuteen ja asianmukaisuuteen.

Kantelijat ovat vankilan selvityksen ja vankitietojärjestelmän mukaan olleet eristämistoimenpiteiden kohteena noin neljän vuorokauden ajan siten, että heitä on kuultu eristämisten välissä. Vankeuslain 18 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pidempään kuin on välttämätöntä. Aluekeskus toteaa, että kantelijoiden eristäminen on ollut varsin pitkäkestoista, tosiasiallisesti hieman yli neljä vuorokautta kestävä. Puutteellisten kirjausten vuoksi aluekeskuksen ei ole mahdollista arvioida asiassa sitä, onko tarkkailun kesto ollut vankeuslain nojalla perusteltu. Vankilan johtaja on kuitenkin selvityksessään todennut eristämisaajan olleen jossain määrin tarpeettoman pitkä. Aluekeskus kiinnittää Riihimäen vankilan huomiota asiaan.

Vankeuslain 18 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan päätös vangin eristämistarkkailuun sijoittamisesta ja erillään pitämisestä on tehtävä kirjallisesti. Vankeuslain esitöiden (HE 263/2004) mukaan muut turvaamistoimenpiteet ovat luonteeltaan sellaisia, että päätöksiä ei aina voida tehdä kirjallisesti. Aluekeskus viittaa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun EOAK/6065/2016 ja toteaa, että edellä mainittu menettelysäännös ei tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi tarkkailuun sijoittamisesta tulisi tehdä hallintolain mukaista kirjallista päätöstä siitä huolimatta, että vankeuslain säännöksessä tätä ei ole mainittu. Tarkkailuun sijoittamisessa kirjallisen päätöksen antaminen vangille välittömästi lienee tilanteen erityisvaatimukset huomioon ottaen haasteellista, ja tämä on vankeuslain esityöt huomioon ottaen huomioitu vankeuslain turvaamistoimenpiteitä koskevassa menettelysäännöksessä. Aluekeskus toteaa näin ollen, että vangille on annettava tarkkailuun sijoittamisesta tilanteen sen mahdollistaessa viipymättä kirjallinen päätös, johon vangilla on vankeuslain 20 luvun 1 §:n nojalla muutoksenhakuoikeus. A ja B ovat kirjeessään kertoneet, että he eivät ole saaneet eristämistään koskevia päätöksiä. Asiassa annettuun selvitykseen ei ole oheistettu tarkkailuun sijoittamisesta koskevia hallintolain edellytykset täyttämiä hallintopäätöksiä, eikä niitä ole saatu pyynnöstä huolimatta. Aluekeskuksella ei ole aihetta epäillä kantelukirjeessä kerrottua. Aluekeskus kiinnittää Riihimäen vankilan huomiota asiaan.

Ilmoitusten mukaan sekä A:n että B:n eristämisestä 3.9.–5.9.2019 väliseksi ajaksi on päättänyt rikosseuraamusesimies. Johtaja C:n mukaan häntä on kuitenkin informoitu eristämisiin liittyvistä tilanteista ja hän on toimivallan osalta hyväksynyt toimenpiteet, jotka tapahtuman yhteydessä on tehty. Tarkkailuun sijoittamisesta ja eristämistarkkailusta päättää vankeuslain 18 luvun 8 §:n mukaan turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/5960/2019 katsonut, että rikosseuraamusesimies on toimivaltainen tarkkailuun sijoittamisesta koskevassa asiassa lähinnä silloin, kun vanki on siirrettävä välittömästi tarkkailuselliin.

Ilmoitusten tapahtuma-ajoksi on merkitty arki-aamupäivä. Ilmoituksessa 1930/2019/Riv on kuvattu henkilökunnan siirtyneen osaston toimistotilaan, jossa päätös B:n tarkkailuun sijoittamisesta on tehty. Edellä mainittu huomioiden B:n tarkkailuun sijoittamisesta 3.9.2019 ei ole aluekeskuksen näkemyksen mukaan ollut kyse sellaisesta vankeuslain tarkoittamasta tilanteesta, jolloin rikosseuraamusesimiehellä on päätösvalta asiassa. Ilmoituksen 1931/2019/Riv osalta asiassa tehtyä arviota sinällään puoltaa ovisilmän peittäminen, jolloin henkilökunnalla ei ole ollut varmuutta sellin tapahtumista. Ilmoituksen tapahtumaselosteesta käy kuitenkin ilmi, että A:n aggressiivinen käytös on liittynyt henkilökunnalle kohdistettuihin huutoihin, eikä asiassa ilmoituksen tapahtumaselostuksen mukaan ole ollut epäilyä esimerkiksi sellissä tapahtuvasta omaisuuden vahingoittamisesta. Aluekeskus pitää siten jossain määrin kyseenalaisena asiassa tehtyä arviota siitä, että A:n tarkkailuun sijoittamisen on katsottu olevan siten vankeuslain tarkoittamalla tavalla kiireellinen, että turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja ei ole voinut tehdä asiassa päätöstä.

Kantelijoiden 5.9.2019 alkaneiden eristämisten osalta aluekeskuksen ei ole mahdollista arvioida asiaa päätösvallan osalta, koska päätöksentekijää ei ole kirjattu vankitietojärjestelmään. Aluekeskus saattaa Riihimäen vankilan tietoon, että rikosseuraamusesimies voi päättää tarkkailuun sijoittamisesta vankeuslain mukaan ainoastaan, jos asia ei siedä viivytystä. Aluekeskus toteaa tältä osin lopuksi, että alueen lakimies ja turvallisuuspäällikkö ovat käyneet 13.12.2019 Riihimäen vankilassa kouluttamassa vankilan henkilökuntaa turvaamistoimenpiteistä.

Vangin kurinpitoasia on käsiteltävä ja vangille määrätty kurinpitorangaistus on pantava täytäntöön viipymättä vankeuslain 15 luvun 10 §:n 1 momentin nojalla. Lisäksi hallintolain 23 § edellyttää asian käsittelyn viivytyksettömyyttä. Vankitietojärjestelmän kirjausten mukaan ilmoitusten mukaiset epäillyt järjestysrikkomukset ovat tapahtuneet 3.9.2019 ja kurinpitopäätökset on tehty 7.10.2019. Näin ollen B:n ja A:n kurinpitoasioiden käsittelyyn on kulunut aikaa yli kuukausi. Kurinpitoasiat on selvitetty kuulemalla B:tä ja A:ta 5.9.2019. Aluekeskuksen tiedossa ei ole, että kurinpitoasioita olisi vangin kuulemisen lisäksi selvitetty muilla tavoin, eikä asiassa ole esitetty sellaisia muita seikkoja, joiden nojalla kurinpitoasioiden käsittelyaikaa voitaisiin pitää asioissa kohtuullisina. Aluekeskus toteaa siten, että kurinpitoasioiden käsittely ei ole tapahtunut lain edellyttämällä tavalla viipymättä. Aluekeskuksen näkemys saatetaan Riihimäen vankilan tietoon.

3.1.3 Kannanotto

Vankilan menettely kantelijoiden tarkkailuun ja eristysosastolle sijoittamisessa on ollut monelta osin ongelmallista. Arvioin ensin vankilan toimintaa tarkkailuun sijoittamiseen liittyvän päätöksenteon ja sen käytön edellytysten täyttymisen osalta ja sen jälkeen samoja asioita tarkkailun jälkeisen eristysosastolle sijoittamisen osalta.

Tarkkailuun sijoittamista koskevan päätöksen tekeminen

Tarkkailuun sijoittamisen edellytyksenä on, että sitä ennen on tehty hallintolain mukainen päätös vangin tarkkailuun sijoittamisesta. Selvityksestä ilmenee, että kummankaan kantelijan kohdalla ei ole tehty asianmukaista päätöstä tarkkailuun sijoittamisesta, vaan tarkkailuun sijoittamista koskeva tieto on ainoastaan kirjattu tapahtumailmoituksiin.

Tarkkailuun kameravalvontaan sijoittamisessa on kyse erittäin merkittävästä vangin oikeusasemaan vaikuttavasta päätöksestä. Tarkkailuun sijoitetulla on muutoksenhakuoikeus tarkkailuun sijoittamista koskevista päätöksistä, eli hän voi siten saattaa asian aluejohtajan ratkaistavaksi. Viime kädessä hallintotuomioistuimet ratkaisevat kysymyksen tarkkailuun sijoittamisen laillisuudesta. Tätä mahdollisuutta kantelijoilla ei tässä tapauksessa siten ole ollut.

Selvityksessä on vedottu siihen, että kantelijat olivat samaan aikaan määrättyinä erillään pidettäviksi vankeuslain 18 luvun 5 §:n nojalla ja että vankitietojärjestelmä ei ole teknisesti mahdollistanut toisen samanaikaisen eristyksen merkitsemistä. Käsitykseni mukaan kyseiselle seikalle ei voida kuitenkaan antaa merkitystä arvioitaessa vankilaan toimintaa kantelijoiden tarkkailuun sijoittamisesta päätettäessä.

Edellä todetun perusteella asiassa on menetelty lainvastaisesti, kun kantelijoiden tarkkailuun sijoittamisesta ei ole tehty asianmukaisia kirjallisia päätöksiä, eikä niitä ei ole annettu kantelijoille tiedoksi muutoksenhakuohjauksin.

Kantelijoiden tarkkailuun sijoittamista koskevia tietoja ei ole myöskään kirjattu siten kuin vankeusasetuksen 64 §:ssä edellytetään ja kuten aluekeskuksen lausunnossa on todettu.

Vankeuslain mukaan tarkkailuun sijoittamisessa päättää turvallisuudesta vastaava virkamies ja rikosseuraamusesimies voi päättää asiasta ainoastaan kiireellisissä tilanteissa, kun asia ei siedä viivytystä. Saadun selvityksen mukaan tarkkailuun sijoittamista koskevat päätökset on tehnyt rikosseuraamusesimies F. Tapauksessa tarkkailuun sijoittamiset ovat tapahtuneet aamupäivällä arkipäivänä, jolloin turvallisuudesta vastaava virkamies tai hänen sijaisensa on ollut lähtökohtaisesti paikalla. Todettakoon, että A:n kohdalla asian kiireellisyyttä arvioitaessa oli huomioitu lisäksi myös se, että hän oli tapahtuman aikaan sijoitettuna omaan selliinsä varmuusosastolla. Saadusta selvityksestä ei ilmene syytä tai perustetta siihen, miksi tapauksissa ei olisi voitu ottaa yhteyttä turvallisuudesta vastaavaan virkamieheen ja saattaa asia hänen ratkaistavakseen.

Vankeuslain perusteella vankilan johtaja voi ottaa yksitapauksessa ratkaistavakseen asian, josta päättäminen on vankeuslaissa uskottu mm. turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimivalle virkamiehelle. Vankilan johtaja kertoo selvityksessään olleensa tarkkailuun sijoittamista koskevien päätösten toimivaltaan liittyvien asioiden osalta informoitu ja hyväksyneensä toimenpiteet. Asiassa on jäänyt epäselväksi, mitä johtaja toteamallaan tarkoittaa. Vaikuttaisi siltä, että kyseessä on rikosseuraamusesimiesten toiminnan jälkikäteinen hyväksyminen, eikä siitä, että johtaja olisi tapauksessa ottanut ratkaistavakseen kantelijoiden tarkkailuun sijoittamiset.

Edellä todetun perusteella on jäänyt osittain tulkinnanvaraiseksi ja epäselväksi myös se, onko kantelijoiden tarkkailuun sijoittamista kokevat päätökset tehnyt siihen toimivaltainen virkamies.

Tarkkailuun sijoittamisen edellytykset

Vankeuslaissa on tarkat säännökset siitä, millä perusteilla vanki voidaan sijoittaa tarkkailuun. Käsitykseni mukaan tapauksiin voisi soveltua tarkkailuun sijoittamisen edellytyksistä lähinnä vankeuslain 18 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdan säännös tarkkailuun sijoittamisesta vangin väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemisen perusteella. Vankeuslaissa on asetettu varsin tiukat edellytykset vangin tarkkailuun sijoittamiselle kyseisellä perusteella. Tarkkailuun sijoittamisen on tällöin oltava välttämätöntä vangin sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estettyä muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Tapahtumista tehdyn ilmoituksen mukaan B:n tarkkailuun sijoittamisen kohdalla kyse oli siitä, että hän puhui vartijoille aggressiivisesti ja epäasiallisesti ja että hän oli ollut erittäin aggressiivisen oloinen. A:n kohdalla kyse oli siitä, että huusi sellistään aggressiivisesti kannustusta B:lle

sekä uhkailuja vartijoille. Saaduissa selvityksissä ei ole pohdittu sitä, ovatko tarkkailuun sijoittamiselle vankeuslaissa asetetut edellytykset täyttyneet tapauksessa.

Vankeuslaki edellyttää sitä, että vangin on käyttäydyttävä asiallisesti vankilan henkilökuntaa kohtaan. Kantelijoiden käytös vartijoita kohtaan on epäilemättä ollut sopimatonta. Selvityksestä ilmenevän kaltainen epäasiallinen ja aggressiivinen puhe ei kuitenkaan käsitykseni mukaan ole sellaista väkivaltaista käyttäytymistä, jonka hillitseminen edellyttää tai mahdollistaa tarkkailuun sijoittamisen.

Edellä todetun perusteella vaikuttaa siltä, että vankilalla ei ole ollut perusteita kantelijoiden tarkkailuun sijoittamiselle. Edellä aiemmin todetun mukaisesti tarkkailuun sijoittamisen edellytyksien sitova oikeudellinen arviointi tehdään aluekeskuksessa oikaisuvaatimusta käsiteltäessä ja viime kädessä hallintotuomioistuimessa, mutta kantelijoilla ei tapauksessa ollut annettu asiaa koskevaa päätöstä, eikä siihen muutoksenhakuohjausta.

Tapauksesta tehdyn ilmoituksen mukaan tapahtumat saivat alkunsa ilmeisesti siitä, kun B:lle ei ollut annettu ”petivehkeitä” muutamaa päivää. Kantelussa ei ole kanneltu kyseisestä asiasta, eikä asiaa ole otettu kantaa myöskään selvityksessä. Tältä osin totean kuitenkin, että vangille on annettava asuinselliin aina haltuun vuodevaatteet. Vuodevaatteet voidaan antaa ainoastaan tarkkailun aikana ja silloinkin ainoastaan silloin, jos niiden antaminen vaarantaa vangin turvallisuutta. Vuodevaatteet voidaan antaa siten antamatta haltuun ainoastaan silloin, jos vanki sijoitetaan tarkkailuun itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi.

Eristysosastolle sijoittaminen tarkkailun jälkeen

Tarkkailuun päättymisen jälkeen kantelijat siirrettiin eristysosastolla toisiin eristysselleihin vielä kahdeksi vuorokaudeksi (5.–7.9.2019) ennen heidän siirtämistään C2-osastolle asuinselleihin. Saadun selvityksen mukaan eristysosastolle sijoittamisen jatkamisesta ei ole kirjattu päätöstä. Saadusta selvityksestä ei myöskään ilmene, kuka on tehnyt päätöksen kantelijoiden edelleen sijoittamisesta eristysosastolle.

Vankeja voidaan sijoittaa eristysosastolle neljällä eri perusteella. Tapauksessa ei ole ollut kyse tarkkailuun sijoittamisesta, eristämistarkkailuun sijoittamisesta tai yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanosta. Vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaan vanki voidaan lisäksi pitää erillään muista vangeista järjestyksessä selvitettäessä ja kurinpitörangaistuksen määräämistä odotettaessa, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Vangin erillään pitäminen ei saa myöskään kestää kauempaa kuin se on välttämätöntä. Erillään pitäminen ei myöskään edellytä sitä, että sen täytyy tapahtua eristyssellissä. Käsitykseni mukaan vangin aggressiivinen tai uhkaava käyttäytyminen voi sinällään olla perusteena vangin sijoittamiselle eristysselliin vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaisen erillään pitämisen aikana. Tapauksessa on toisaalta huomioitava myös se, että kantelijat olivat jo sijoitettuna varmuusosastolle ja siellä heidät oli samaan aikaan määrätty vankeuslain 18 luvun 5 §:n perusteella erillään pidettäviksi.

AOA Jussi Pajujoja on todennut päätöksessään (dnro 4020/4/14), että vangin mahdollinen syyllistyminen järjestyksessä selvitettävään vasta kurinpitökäsittelyssä. Vankeuslain 15 luvun 14 §:n mukaisessa erillään pitämisessä ei ole, eikä saa olla kyse rankaisutoimenpiteestä vaan vankilan järjestyksen säilyttämisestä ja/tai epäily rikkomuksen turvaamisesta. Erillään pitämisen tarkoitus ratkaisee sen, kuinka paljon vangin oikeuksia on perusteltua rajoittaa.

Tapauksessa on jäänyt epäselväksi, miksi kantelijoiden eristysselliin sijoittamista on jatkettu tarkkailun päättymisen jälkeen. Rikosseuraamuskeskuksen G:n muistikuvan mukaan kantelijoiden

jatkoeristys olisi johtunut heidän edelleen uhkaavasta käytöksestä ja heidän asuinselliensä tarkastamisesta. Vankilan johtaja katsoo, että kantelijoiden asuttamisella eristysosastolla 5.9.2019 tapahtuneen kuulemisen jälkeen vielä kaksi päivää ei vaikuta perustellulta asian selvittämisen ja toteutuneen kurinpitokäsittelyn kannalta.

Edellä todetun perusteella vankilassa on menetelty virheellisesti siinä, kun kantelijat on sijoitettu tarkkailun jälkeen vielä kahdeksi päiväksi eristysosastolle ilman sinne sijoittamista mahdollistaman päätöksen tekemistä. Saadun selvityksen perusteella on myös erittäin kyseenalaista, onko kantelijoiden eristysosastolle sijoittamiselle ollut myöskään laillisia edellytyksiä. Tältä osin viitataan vankilan johtajan edellä toteamaan.

Kurinpitoasian käsittely ja sen ajankohta

Kurinpitokäsittelyissä oli päädytty siihen, että kantelijoille ei ole määrätty asiassa kurinpitoseuraamusta ottaen huomioon rikkomuksista heille aiheutuneet muut seuraamukset. Kantelijoiden järjestysrikkomukseen syyllistyminen on käsitelty kurinpitomenettelyssä vasta yli kuukausi tapahtuman ja kantelijoiden kuulemisen jälkeen sekä yli kaksi viikkoa kantelun vireille tulon jälkeen. Vankeuslain mukaan järjestysrikkomus on selvitettävä ja kurinpitoasia on käsiteltävä viipymättä.

Aluekeskuksen lausunnossa on otettu kantaa kurinpitokäsittelyn pitkään keston. Aluekeskus totesi, että sen tiedossa ei ole, että kurinpitoasioita olisi kantelijoiden kuulemisten lisäksi selvitetty muilla tavoin, eikä asiassa ole esitetty sellaisia muita seikkoja, joiden nojalla kurinpitoasioiden käsittelyaikaa voitaisiin pitää asioissa kohtuullisina. Aluekeskus toteaa siten, että kurinpitoasioiden käsittely ei ole tapahtunut lain edellyttämällä tavalla viipymättä. Voin yhtyä aluekeskuksen näkemykseen asiassa.

3.2 Vankilan kitaran haltuun antaminen

3.2.1 Tapahtumat ja saatu selvitys

A oli 5.8.2019 pyytänyt asiointilomakkeella saada lainata talon kitaraa. Ohjaaja H on vastannut pyyntöön 20.8.2019, että ”Nyt se ei ole mahdollista, mutta käytöksen parantuessa se on mahdollista.”

Ohjaaja H:n selvityksen mukaan asiointilomakkeella huonoon käytökseen vetoaminen on apulaisjohtaja D:n ohjeen mukainen.

Apulaisjohtaja D:n selvityksen mukaan hän oli tehnyt päätöksen siitä, että kitaraa ei anneta haltuun. Perusteena oli A:n ja B:n käytös sekä varmuusosasto, jossa omaisuuden hallussapito on rajattu tarkemmin.

Rikosseuraamusesimies E:n mukaan kitaran kielet on erittäin sopiva kuristus/viiltoaseen tekemiseen. A on useissa eri vuorovaikutustilanteissa puhunut, että aikoo jatkaa väkivallan kohdistamista henkilökuntaa kohtaan. Kitaroiden osalta kielien aiheuttama perusteltu uhka oli välttämätöntä ottaa huomioon ja rajoittaa hallussapitoa väliaikaisesti siten, ettei vankilan varsin vähäisiä lainakitaramahdollisuutta tarjottu A:lle.

Vankilan johtaja C:n selvityksen mukaan vangeille on lainattavissa yhteensä kahdeksan akustista kitaraa. Kitaroita lainataan kolmen kuukauden lainajaksoissa, jonka jälkeen kitara siirtyy

seuraavalle lainaajalle. Mikäli vangeilta ei ole tullut pyyntöjä kitaroiden lainaamisesta, lainajaksoa jatketaan tarpeen mukaan. Selvityksen mukaan vankilan lainakitaroita koskeva käytäntö on asianmukainen ja perusteltu. Vankilan tehtävänä ei ole luoda soitinten lainausjärjestelmää, joka kuormittaisi kohtuuttomasti vankilan toimintaa ja resursseja. Lainakitaroiden määrä on arvioitu tällä hetkellä riittäväksi.

Selvityksen mukaan kantelijoihin kanteluhetkellä kohdistuneiden turvaamistoimien ja varmuusosastolle sijoittamisen perusteella on ollut tarkoituksenmukaista rajoittaa hallussa pidettävien esineiden laatua ja määrää. A:n käyttäytyminen ei missään tapauksessa vahvistanut kuvaa siitä, että hänelle tulisi luovuttaa käyttöön kitara, jonka kieliä voidaan väärinkäyttää monilla eri tavoilla. Kitaran soitto tai muu neutraali harrastuneisuus vankilassa on sinänsä myönteinen toimintamuoto, mutta tässä tilanteessa A:n tavoittamattomissa hänestä itsestä johtuvista syistä. Selvityksen mukaan kitaran kieliä on mahdollista väärinkäyttää monin tavoin, ja ne ovat erittäin sopivia kuristus- tai viiltoaseiden tekemiseen.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus toteaa, että vangin henkilökohtaisen omaisuuden hallussapidon epäamisestä tulee tehdä vankeuslain 9 luvun mukainen hallintopäätös, josta vangilla on muutoksenhakuoikeus. Asiassa on kuitenkin ollut kyse vankilan omistamasta ja vankien yhteiseen käyttöön tarkoitettusta lainattavasta kitarasta, johon vankeuslain 9 luvun 1 §:n omaisuuden hallussapitoa koskevaa säännöstä ei aluekeskuksen käsityksen mukaan sovelleta.

Vankila on perustellut selvityksessään vankilan lainakitaran antamisen kieltämistä A:n turvaamistoimenpiteillä ja varmuusosastosijoituksella. Aluekeskuksen näkemyksen mukaan selvityksessä esitetyt perusteet eivät käy ilmi A:lle annetussa vastauksessa. Aluekeskuksella ei ole aihetta epäillä asiassa annettua selvitystä, mutta se toteaa kuitenkin yleisellä tasolla, että rangaistusluonteinen ja vankeuslain 15 luvun 4 §:n mukainen seuraamus epäasiallisen käytöksen perusteella voidaan määrätä vangille ainoastaan asianmukaisessa kurinpitomenettelyssä, jota koskevasta päätöksestä vanki voi vankeuslain 20 luvun 1 §:n nojalla vaatia oikaisua aluejohtajalta. Vankitietojärjestelmän kirjausten perusteella A:sta ei ole laadittu sellaista ilmoitusta epäilystä järjestysrikkomuksesta, josta hänelle olisi kurinpitokäsittelyn seurauksena määrätty kurinpitorangeistuksena oikeuksien menetystä.

Aluekeskus toteaa, että vaikka varmuusosastosijoituksesta ja erillään pitämisestä turvaamistoimenpiteenä aiheutuu vangin olosuhteisiin rajoituksia, ei vangin oikeuksia saa vankeuslain 18 luvun 5 §:n 2 momentin ja vankeuslain 5 luvun 5 §:n 2 momentin nojalla rajoittaa enempää kuin erillään pitämisestä tai varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Vankilan tulee järjestää vankeuslain 11 luvun perusteella sekä varmuusosastolle sijoitetulle sekä turvaamistoimenpiteenä erillään pidettävälle vangille vankilan oloihin soveltuvaa ajanviettoimintaa siitä huolimatta, että ohjattuun ja yhteiseen vapaa-ajan toimintoihin osallistumista voidaan vankeuslain 11 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla rajoittaa tai jopa kieltää.

Vankitietojärjestelmän kirjausten mukaan A on ollut asiointilomakkeen vastauspäivänä 20.8.2019 vankeuslain 18 luvun 5 §:n nojalla erillään pidettävänä. Erillään pitämisessä vanki asutetaan ja vangin toiminnot tapahtuvat erillään muista vangeista. Vankeuslain esitöiden (HE 263/2004) mukaan kyse on sellaisesta vangin erillään pitämisestä, joka yleensä kestää pidempään kuin tarkkailu tai eristämistarkkailu. Aluekeskus toteaa, että turvaamistoimenpiteenä erillään pidettävän vangin oikeuksia voidaan rajoittaa, jos se on tapauskohtaisesti asiassa perusteltua esimerkiksi erillään pitämisen peruste huomioon ottaen erillään pitämisen tarkoituksen turvaamiseksi.

Selvityksen mukaan A on puhunut useissa eri vuorovaikutustilanteissa, että hän aikoo jatkaa väkivallan kohdistamista henkilökuntaa kohtaan. Aluekeskuksen tiedossa ei kuitenkaan ole, mihin yksilöityihin tapahtumiin asiassa tehty arvio A:n käytöksestä on perustunut tai mihin tilanteisiin selvityksessä on viitattu. Aluekeskus toteaa kuitenkin, että vankitietojärjestelmän kirjausten mukaan Riihimäen vankilan johtaja on 18.7.2019 tehdyllä kurinpitopäätöksellä 44/2019/Riv siirtänyt poliisiin tutkittavaksi ilmoituksessa 1397/2019/Riv kuvatut tapahtumat, joiden perusteella A:ta epäillään virkamiehen vastustamisesta ja pahoinpitelystä muun muassa lyötyään vartijoita. Vankitietojärjestelmän kirjausten mukaan A on ollut asian seurauksena vankeuslain 18 luvun 5 §:n mukaisesti erillään pidettynä sen estämiseksi, että hän vakavasti vaarantaa henkilökunnan henkeä tai terveyttä. Vankitietojärjestelmään on A:n erillään pitämisen aikana laadittu ilmoitukset 1414/2019/Riv (19.6.2019) ja 1488/2019/Riv (27.6.2019), joissa on ollut kyse vankilahenkilökuntaan kohdistetuista väkivaltaissaävytteistä puheista. Edellä mainittu huomioiden aluekeskuksella ei sinällään ole aihetta epäillä asiassa tehtyä arviota vankilan kitaran lainaan antamisen kieltämisen välttämättömyydestä. Aluekeskus toteaa kuitenkin, että vankilan ei ole vankeuslain perusteella mahdollista tehdä sellaista kategorista linjausta, jonka mukaan vankien yhteiseen käyttöön tarkoitettua omaisuutta ei annettaisi lainata varmuusosastolle sijoitetuille tai erillään pidettäville vangeille. Aluekeskus saattoi asian Riihimäen vankilan tietoon.

3.2.2 Kannanotto

Rikosseuraamuslaitoksella on varsin paljon harkintavaltaa siinä, millaisia esineitä vankien käyttöön hankitaan ja kuinka paljon. Käsitykseni mukaan kitara on yksi niistä esineistä, joita vankiloissa on yleisesti hankittu vankien käyttöön annettavaksi. Selvityksestä ilmenee, että Riihimäen vankilassa vankien käyttöön on hankittu kahdeksan kitaraa. Kitaroita lainataan vangeille kolmen kuukauden ajaksi, jonka jälkeen kitara siirtyy seuraavalle vangille.

Selvityksen mukaan kitaraa ei ole kuitenkaan annettu A:lle haltuun hänen käyttäytymisestään johtuvista turvallisuussyistä. A oli ajankohtana sijoitettu varmuusosastolle ja siellä hänet oli turvaamistoimenpiteenä määrätty erillään pidettäväksi. Asiakirjoista ilmenee, että A:n epäillään kaksi kuukautta aikaisemmin syyllistyneen virkamiehen vastustamiseen ja pahoinpitelyyn, jota koskeva asia oli siirretty poliisiin tutkittavaksi. Selvityksen mukaan kitaran kieliä on mahdollista käyttää monilla tavoin ja ne ovat erittäin sopia kuristus- ja viiltoaseiden tekemiseen. Saadun selvityksen mukaan A on puhunut useissa eri tilanteissa, että hän aikoo jatkaa väkivallan kohdistamista henkilökuntaa kohtaan. Aluekeskus katsoo, ettei sillä ole aihetta epäillä vankilassa tehtyä arviota vankilan kitaran lainaan antamisen kieltämisen välttämättömyydestä.

Rikosseuraamuslaitoksen vankien käyttöön hankkiman omaisuuden haltuun antamisesta ja sen haltuun antamisen epäämisestä ei ole erikseen säädetty vankeuslaissa. Vankeuslain 9 luvun 1 §:n säännös omaisuuden hallussapidosta koskee vangin oman omaisuuden hallussapitoa ja sen epäämistä, eikä se suoraan sovellu vankien käyttöön hankitun vankilan omaisuuden hallussapidon epäämiseen. Olen ratkaisussani EOAK/252/2018 kiinnittänyt oikeusministeriön huomiota tarpeeseen selventää vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännöksiä vankilan omaisuuden antamisesta vangin haltuun. Lakivaliokunta on mietinnössään (LaVM 4/2017 vp.) kiinnittänyt huomiota samaan asiaan.

Vankeuslaki edellyttää vankien yhdenvertaista kohtelua, joka on huomioitava myös annettaessa vankien haltuun vankilan omaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vangin oma toiminta olisi asiassa merkityksetöntä ja että sille ei voitaisi antaa merkitystä asiassa. Vankeuslaki edellyttää vankeuden täytäntöön panoa siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanossa on siten aina huomioitava myös henkilökunnan turvallisuustarpeet.

Vankilan toimittaman selvityksen perusteella on jäänyt epäselväksi, onko varmuusosastolla omia omaisuuden hallussapitoa koskevia määräyksiä ja onko niillä ollut asiassa merkitystä asiassa. Saadun selvityksen perusteella vankilan kitaran lainaamisessa on käytetty ja se on ainakin osittain perustunut tapauskohtaiseen harkintaan. Vankeuslaki mahdollistaa sen, että vankeja voidaan sijoittaa varmuusosastolle varsin erilaisilla perusteilla ja sen on mahdollista esimerkiksi vangin oman turvallisuuden takaamiseksi. Tältä osin voin yhtyä aluekeskuksen edellä toteamaan siitä, että vankilan ei ole vankeuslain perusteella mahdollista tehdä sellaista kategorista linjausta, jonka mukaan vankien yhteiseen käyttöön tarkoitettua omaisuutta ei annettaisi lainata varmuusosastolle sijoitetuille tai erillään pidettäville vangeille.

Edellä todetun perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että vankila olisi menetellyt lainvastaisesti ollessaan antamatta A:lle haltuun vankilan kitaraa. Yhdyn kuitenkin aluekeskuksen näkemykseen siitä, että selvityksessä esitetyt perusteet kitaran antamatta jättämiselle eivät käy ilmi A:lle annetussa vastauksessa.

Todettakoon, että vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 6 kohdassa on erikseen säännös siitä, että vangin oman esineen hallussapito voidaan evätä, jos vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön. Vangilla on tällöin mahdollisuus pyytää saada haltuun oma kitaransa, mikäli vankila ei anna hänelle käyttöön vankilan kitaraa. Mikäli vankila ei tällöin anna vangille haltuun hänen omaa kitaransa, vanki voi hakea päätökseen oikaisua aluejohtajalta ja jonka päätöksestä hänellä on mahdollisuus hakea valittamalla muutosta hallinto-oikeudesta.

3.3 Käsirautojen käyttö nikkelyliherkällä vangilla

3.3.1 Oikeusohjeita

Sitomisesta säädetään vankeuslain 18 luvun 2 §:ssä.

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisesti syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Vankeuslain 18 luvun 8 §:n mukaan sitomisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Sitomisvälineistä säädetään vankeusasetuksen 59 §:ssä. Sen mukaan sitomiseen tarkoitettuina välineinä käytetään käsirautoja, henkilönsitomiseen käytettyä muovista sidettä tai hallintavyötä.

Vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetetusta vaatimuksista säädetään vankeuslain 1 luvun 3 §:ssä.

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Toimivaltuuksien käytön yleisistä periaatteista säädetään vankeuslain 1 luvun 6 §:ssä.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

3.3.2 Saatu selvitys

Vankilan johtaja C:n selvityksen mukaan A on ilmoittanut kesällä henkilökunnalle yliherkkyydestään nikkeliä. Henkilökunta on tarjonnut A:lle wc-paperia ja joissakin tilanteissa paidanhihoja suojaksi ihon ja rautojen väliin. Vankilassa ei ole saatavissa kevlar-rautoja. Selvityksen mukaan erillisten ihosuojien käyttämiselle ei ole estettä, mikäli A tulisi sitoa esimerkiksi kuljetuksen ajaksi karkaamisen estämiseksi. Tällaisten suojien käytön osalta vankilassa voi olla tilanteita, joissa vangin väkivaltaisen käytöksen hillitsemiseksi vanki joudutaan sitomaan yllättävän tilanteen yhteydessä. Tällöin suoja ei pystytä tai ehditä ottamaan käyttöön.

Selvityksessä todetaan, että Vankiterveydenhuollon lausunnon perusteella A:n nikkelyliherkkyys vaikuttaa ilmeiseltä ja asia tulee huomioida hänen sitomistilanteissaan, mikäli tilanne ei edellytä erittäin nopeita toimenpiteitä esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi. A:n nikkelyliherkkyys on ollut henkilökunnan tiedossa ainakin joltain osin ja tämä kannattaa asiassa mainita myös jatkossa epäselvyyksien välttämiseksi. Selvityksessä katsotaan, että vankilan kannalta suojattujen rautojen hankinta vaikuttaa kantelun perusteella tarkoituksenmukaiselta.

Vankiterveydenhuollon Riihimäen vankilan poliklinikan sairaanhoitaja on käynyt kantelun johdosta tapaamassa A:ta. A oli aikaisemminkin ottanut nikkelyliherkkyyden ja käsirautojen aiheuttamat reaktiot esille sairaanhoitajan ja lääkärin vastaanoton yhteydessä. Selvityksessä kuvataan tarkemmin A:n kertomaa käsirautojen käytöstä aiheutuneista voimakkaista ihoreaktioista. Selvityksen mukaan A toivoi, että mikäli pinnoitettuihin käsirautoihin ei ole mahdollisuutta, hän toivoisi voivansa pitää laastaria tai ohutta hihaa ihon ja käsivarren välissä.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus katsoo, että A:n arvostelemat raudoituskäytäntöä koskevat tilanteet eli vankikuljetukset ja oikeudenistunnot eivät ole siten yllätyksellisiä, etteikö mahdollista sitomistarvetta voisi ennakoida varautumalla sellaisilla vankeuslain ja -asetuksen mukaisilla sitomisvälineillä, jotka eivät aiheuttaisi A:lle allergisia reaktioita. Näin ollen vangin sitomisen ollessa vankeuslain edellyttämällä tavalla välttämätöntä, voitaisiin sitominen suorittaa tilanteissa vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaisesti vangille turvallisesti.

Asiassa annetussa selvityksessä jää jossain määrin epäselväksi lisäselvityksen jälkeenkin, onko yliherkkyys otettu kaikissa sitomistilanteissa huomioon siitä alkaen, kun A on asiasta henkilökunnalle ilmoittanut tai asia on muutoin tullut henkilökunnan tietoon. Aluekeskuksella ei ole aihetta epäillä A:n kertomaa siitä, että hänet on ilmoituksestaan huolimatta sidottu allergiaa aiheuttavilla raudoilla.

Huomioiden vankeuslain sitomiselle asettama välttämättömyysedellytys ja siitä aiheutuva toimenpiteen viimesijaisuus, aluekeskus yhtyy vankilan selvityksessä esiin tuomaan siitä, että allergisen yliherkkyuden huomioiminen akuuteissa sitomistilanteissa on usein haasteellista. Aluekeskus pitää siten vankeuslain 1 luvun 3 §:än viitaten perusteltuna, että vankila hankkii sellaisia sitomiseen käytettäviä välineitä, joita on mahdollista käyttää turvallisesti myös silloin, kun vangilla on yliherkkyys metallisiin rautoihin.

3.3.3 Kannanotto

Kantelussa ja saadussa selvityksessä kerrotaan osittain eri tavalla käsirautojen käytöstä A:lla. Vankilan selvityksen mukaan A oli ilmoittanut nikkelyliherkkyudestään henkilökunnalle kesällä ja hänelle oli tarjottu wc-paperia ja jossakin tilanteessa paidanhihoja suojaksi. Kantelussa ei ole yksilöity tapahtumia ja ajankohtia, jolloin kantelija on ilmoittanut nikkelyliherkkyudestään vartijoille. Hän oli joka tapauksessa saanut märkiviä haavaumia käsirautojen käytöstä. Myös Vankiterveydenhuollon yksikön selvitys tukee A:n kertomaa. Kuten aluekeskuksen lausunnossa on todettu, tieto kärjäkuljetuksesta ei tule sillä tavalla yllättäen, etteikö vangin sitomisen tarvetta ja sen tekotapaa ehdittäisi etukäteen rauhassa selvittää. Vangin sitomisesta päättää silloin myös rikosseuraamusesimies, eikä vartija.

Katson, ettei minulla ei ole aihetta epäillä sitä, etteikö A olisi kertonut vankilan henkilökunnalle nikkelyliherkkyudestään. Asiantilaa ei ole riittävästi huomioitu käsirautoja käytettäessä ja tästä on aiheutunut hänelle ilmeisen voimakkaita ihoreaktioita.

Kantelun ja saadun selvityksen mukaan A on itse kertonut henkilökunnalle nikkelyliherkkyudestään. Nikkelyliherkkyudessa on kyse terveydentilaa koskevasta tiedosta, jota ei voida merkitä vankitietojärjestelmään ilman vangin suostumusta. Pitäisin perusteltuna, että vankila pyytää A:lta suostumusta kyseisen tiedon merkitsemiseen sillä tavoin, että se olisi sitomisesta päättävien tiedossa.

Käsirautoja ja muita vangin sitomiseen käytettäviä käytettyjä välineitä tulee käyttää siten, ettei niistä aiheudu vangille terveydellistä haittaa. Vankilan johtajan selvityksessä todetaan myös, että A:n yliherkkyys tulee huomioida hänen sitomistilanteessa. Selvityksessä pidetään myös suojattujen käsirautojen hankintaa vankilaan tarkoituksenmukaisena. Aluekeskuksen lausunnossa pidetään myös perusteltuna, että vankila hankkii sellaisia sitomisvälineitä, joita voidaan käyttää turvallisesti metallille yliherkillä vangeilla.

Edellä todetun perusteella en katso asian antavan minulle vankilan toiminnan osalta muuhun kuin että kiinnitän vankilan huomiota edellä todettuun nikkelyliherkkyysvankeja sidottaessa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön toimivallassa on antaa tarkemmat määräykset turvaamistoimenpiteiden käytöstä. Lähetänkin päätöksen tiedoksi myös keskushallintoyksikölle.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsitykset lainvastaisesta ja virheellisestä menettelystä kantelijoiden tarkkailuun ja eristysosastolle sijoittamisessa Riihimäen vankilan tietoon ja huomioitavaksi. Saatan myös edellä kohdassa 3.1.2 ilmenevän kannanottoni kurinpitoasian viivytyksettömästä käsittelystä, kohdassa 3.2 ilmenevän kannanottoni vankilan kitaran lainaamisessa huomioitavista seikoista ja kohdassa 3.3.3 ilmenevän kannanottoni käsirautojen käyttöön liittyvästä asiasta Riihimäen vankilan johtajan tietoon ja huomioitavaksi. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Riihimäen vankilan johtajalle.

Saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsitykseni lainvastaisesta ja virheellisestä menettelystä kantelijoiden tarkkailuun sijoittamisessa rikosseuraamusesimies F:n tietoon ja huomioitavaksi. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle kohdassa 3.3.3 ilmenevästä syytä.